

ADABAKIAK

Mutriku.—Bai, txit ederra izan omen zan Oñati'ko artzai-zakur-jaialdia. Guk joaterik ez genuan izan, baña an ziran batekin baño geiagorekin mintzatu gera, ta danak ao batez jaialdi zoragarria izandu zala diote. Baña, iruzkiñik egokiena, Goierriar bati entzun genion.

—Jaten dute mundu ontan ogia —zion— Oñati'n azaldu ziran zakur batzuek bezain argiak ez diran persona batek baño geiagok...

* * *

Peru-Juantxo.—Lapurdieraz moldatutako bederatzi puntuko bertso bat baño geiago ezagutzen ditugu: *Manuel tratulariaren astoa, Emasteki mozkorra*, ta abar.

Ona *Emasteki mozkorra*'ren aapaldi bi:

Zenbeit hitz orai ditut bertsutan ezarri
Laido egiteko andre mozkorri.
Gizonen begietan dire higuigarri
Emanak direlakotz arras arnoari.

Egartsu tzar ori
Lothua emari
Da auhendagarri
Eta izigarri

Holako emak dire urrikagarri.

Berek bertzerenak dituzte iresten;
Zeruaz eta lurraraz bihotzez ukhatzen,
Haurtxo gaixoez ere ez dire orhoitzen,
Bethi edanarekin dire egarritzen.

Arras alfer jartzen,
Ohoingoan lotzen,
Lohi bilhakutzen.
Hori da gerthatzen
Sudurra kikeran maiz delekotz sartzen.

* * *

Jakin-zale.—Zure gogoia beteaz, ona emen gure lankide A. Arrue'k Oriostia'ko lengo Euskal-astearen egin zuan pregoiaren azken-itzak.

“Amazazpigarren Euskal-asteari asiera emanaz, or dijoazkizute, agur maitekor batekin, entzule guziori, ta berdin, Euskalerra osoan bizi diran anai guziei ta bakoitzari, biotzez biotz, galderatxo batzuek: euskeraz ba-aldakizute? Euskeraz mintzatzen alzerate? Bertsolariak entzuten dituzutenean, alaitzen aldira zuen biotzak? Axular'en *Gero*'ko orrialde bat edo Lizardi'ren bertso bat, adibidez, irakurtzen dezutenean, nabaitzen aldezute zeren barrunbean gain-gañeko atsegin garbi apur bat bederik? Orobat, *Gernika'ko Arbola* entzuten dezuten aldi bakoitzean, sentitzen aldezute alako biotz-ikara pozgarri bat? Bai? Orduan euskaldun jator eta egiazkoak zerate, ta aurrera! Aurrera, anaiak, eta Jaungoikoa'k gorde ta bedeinka zaitzabela guziok!”

* * *

Urraxola.—Ona zure galderen erantzunak, al degun eran emanak Badakizu, Azkue'ren iztegia ikuskatu dezun ezker, *itun, itunak* Uriarte'k erabilli zuela bere Biblia osoaren itzulpenean, *triste, tristeak* esateko, naiz gero Bonaparte'k —*itun*-en berririk inun arkitu etzuelako noski— itz ori bere eskuz aldatu.

Utsa etzala Azkue'ren liburuan bertan ikusi dezakezu. Berak baitakar Lardizabal'en zati bat (*ez arpegi itun edo tristea ipiñi*, lenbiziko edizioaren 383-garren orrialdean) eta orain bai baitakigu, Aita Larrinaga'k Uriarte'ren Bonaparte'ganako eskutitzak argitaratu ondoren, bizkaitar onek Lardizabal artu zuela gidari Gipuzkoa'ko izkeraz mintzatzeko.

Esanak ezta auzia erabakitzen: Uriarte'rengandik Lardizabal'ganano atzeratu besterik ezta egiten. Onak, dakigunez, ezta itz ori *bein bakarrik* baizik erabiltzen, eta bein bakarrik agertzen dan itza utsa izan diteke, besterik baiño geiago. Alaz ere, ezta erraz eskuz idatzitako *illun* (ezpaitzan orduan gaurko *l* gangardunik) inprentan *t* biurtea; itz ori *ilun* idatzia egon balitz, erraza baiño errazagoa litzake. Auzia erabakitzeko bide bat daukagu, guk oraindik aztertu ezteguna.

Badakizu Lardizabal'ek bere lana Larregi'ren antzera egin zuena. Larregi'k pasarte orretan *ilun* (au da *ilhun*) erabili izan balu, sinestekoa litzake uts bat baizik ez tala, Bonaparte'k eta Azkue'k pentsatu zuten bezela.

Bada oraindik beste argitasun bat, *illun* xamarra izanik ere, Iztueta'k bere eskuz egindako erdal-euskal-iztegitxo batean —Aizkibel'ena izan ondoren, Urkixo'ren liburuen artean dago orain— eta auxe irakurriteke garbiro gero iztegitxo orretan: “triste, *ituna* (*sic*): entristecerse el corazón, *ilundu biotza*... quedar tristes, mustios, encapotados, *ilun ta beltz guelditu*... tristezas, *iluntasunac*”. Iztueta eta Lardizabal zal-dibiarrak ziran biak, azkenekoa berrogeiren bat urtez gazteagoa. Izkuntza-gaietan ar-emanik izan al zuten elkarrekin? Baditeke eta baditeke gaiñera Lardizabal'ek *itun* Iztueta'ren iztegian arkitzea. Orrela bada, bistan dago *itun* ez tala uts bat besterik, luma-utsa, Iztueta'k bein bakarrik ipintzen baitu *itun* eta beste guztietan *ilun*. Are geiago: guk dakigunez beintzat, Iztueta'k ez tu bein ere *itun*-ik sartu bere liburuetan. Dana dala eta Lardizabal'ena dan ala Iztueta'rena, uts bat dirudi gaurko idazleen *itun* orrek, luma- edo inprenta-utsa.

Orixe'k darabilen *ondare*, berriz, Gipuzkoa edo Nafarroa'ko bazterren batean bizi omen da. Joan dan mendean, gaiñera, Lardizabal'ek badakar, bein beiniñe: “bada, catibuaren semeac, Isaac nerearequin ez du zure ondadean parteric izan bear”, 1855, 23'garren orrialdean, cf. “non enim erit heres filius ancillae cum filio meo Isaac” (Gen., 21, 10). Aizkibel'ek jaso zuen itza, Lardizabal'en orrialdea adieraziaz. Itz orren atzizkia, jakifia, *bakardade*, *umildade* eta beste batzuen *-dade* berbera da.

Egiten diguzun beste galderaz, *igali*-renaz, ez takigu zer erantzun. Ez takar Azkue'k ez Larramendi'k eta eztegu iñun arkitzen, oraingotsuetan izan ezik. Nunbait sortua izango da noski, basoko perretxikuak bezela jaio ezpada. Non, ordea? Ea norbaitek orren berri eman dizagukean.

* * *

TOKI-IZENAK.—Jon Etxaide, gure adiskide eta lankide azkarran leanean ari da aspaldixkoan, berak dakien bezala, Euskal-erri guztietako lekuen eta irien euskal-izenak finkatu eta ezaguerazi naiean. Ona emen, Etxaide'ren baimenaz argitaratuak, Zaraitzu'ko Espartza'ko Luis Esarte jaunak igorri dizkion zenbait izen, ez ongi ezagunak edo bestela ipifii oi direnak:

Arrakaxe, erderaz *Racas* (*Errukaxe*, berriz, erderazko —naiz jatorriz euskal-izena izan— Elcoaz da). Sierra de Leire euskeraz *Lexuri* da (*Lexerieta*, berriz, Ibizta'ko —erderaz *Ibilcieta*— mendi bat).

Sos, euskeraz *Sause*; Tudela, *Tutra* (Erronkari'n bezala: ikus Mariano Estornés'en *Oro del Ezka'n Simón Tutra* izengoitia); Nardués, *Nardoze*; Castillo Nuevo, *Gasteluberri*; Igal, *Igari*; Bigüezal, *Biotzari*; Carcastillo, *Zarrakastelu*; Ujué, *Ujera*; Sada, *Zare*; Aibar, *Oibarre*.

Aspurz euskeraz *Aizpurgi* omen da. Corona Baratech'en liburu ezagunean (*Toponimia navarra de la Edad Media*, Huesca, 1947), Leire'ko Bezerrotik artuak denak, *Aizpurci* bein agertzen da, gaurko Aspurz bezala; *Aizpurgi* (*sic*) bein, eta *Aizpurdi* bi aldiz, azkeneko irurak XI'garren mendekoak eta aurrena XII'garrenekoa. Begiratu bearko litzake, ordea, ea izen guztiak leku berberari, gaurko Aspurz'i alegia, datxezkan ala ez.

Esatekorik duenak esan beza. Tokien eta irien euskal-izenez gutxi jakin oi dugu, gere txokokoak ezpadira. Oriei dagozten berriak gogo onez artuko genituzke, bada, naiz ustez ezagunak izan.

* * *

OTAEGI'REN IDAZLANAK.—Zenbaki onetan ikus ditekean Alzola'ren bibliografiari buruz oar bat. III'garrena (“Pequeña colección de palabras vascongadas de uso frecuente en la localidad de Cegama y sus alrededores”) argitaratua izan da, “Boletín de la Real Sociedad Vascongada de Amigos del País”-en, 13 (1957), 285-289, izen onekin: “De los papeles inéditos de la Colección Bonaparte en el Archivo de la Diputación de Guipúzcoa”.

* * *

GANORA BAGEKO OTOITZA.—Umetxua nintzanean “Geure Aita” “Agur Mari” ta beste otoitz batzuekin batera, gabetan ogerakeran iru bidar esateko otoitzik irakatsi zidaten. Aurtzaroan ikasiriko gauzak indar aundia izan oi dute ta ogei urtetsurarte ekin nion gau bakoitzean, ogerantzean, arako otoitz a iru bidar esaten.

Aulan da otoitz bakan au:

Aita Eternua
lotara noa.
—San Juan (,) korupean (,)
ikusi dozu nire Semea (?)
—Bai Andria:
Oñak eta eskuak
untzaz josirik
eta burua koronaturik;

Au iru bidar esaten dabenak
eztau paseko
inpernuko penarik.

* * *

Mutikotan zintzo-zintzo egiten baitnuen “otoitz” au baiña zeukan esan-gura aztertzen asi nintzan eta itzak batera garandu ta bestera ornidu yardun-arren ez nion artzen egiazko otoitz-antzik, atsoren batek-edo txarto atondutako esan-gura lorrindun itz pilotxu bat baiño. Arako batez, nekez baiña, “otoitz” au geiago ez egiteko erabagia artu nuen astiro-astiro, baiña tamalez, alperrekotzat etsirik.

Au, iñundiko “otoitz” au, asi polito egiten da, baiña Betiko Aitari “lotara noa” esan eta geiagoko bage, Yon deunari itaun egiten baitio, antza, Kisto’reñ Amak. Ez dakit “San Juan korupean, *Ikusi dozu nire Semea?*” ala, San Juan, *korupean ikusi dozu nire Semea?* esan nai izanen dun. Baiña nungo *korupean* San Juan, edo nungo *korupean* Kisto? Beuren Elizako kantari-tokiaren azpian ikusi oi zun Kisto gurutzean yosiaren gomutaz (erri askotan izan oi da, ba, korupeetan, gurutzeko Kisto’reñ irudirik), egiña ote da norbaitek “otoitz” bakan au?

Gero, azkenean, gatzik ez berakatzik bageko zapartarik egiten du au, “otoitz” au, iru bidar esan dagianak ez dula suleizeko oiñazerik yasango esateko.

“Otoitz” au ez ahal da izanen aintziñako etxe-otoitz zaharren be-teri gaizki artutako txatalen bat?

Euskalerrria’n, oldoztu-oldoztu bage egindako ganorabako “otoitz” asko ditugula nik uste gure baserrietan.

Ezertariko garrantzirik ez dauka iñorendako “otoitz” oni buruz ezer idazteak, baiña aldizkari onetan lehenago zeozer irakurri izan nebala uste dut, olangoak batzen zebillenen batek idatzita. Emen dauka ba, ardura zaionik agertu ba-ledi agertu.

AURRE-APRAIZ’tar BALENDIN.

